

Jill dies, Harry goes blind

Feestmaal en tragedie in Oxford

Gijs van Oenen

'When monarchs unite'

Met enige sceptische nieuwsgierigheid bestijg ik de trappen van het All Souls College, en loop ik door de gang die de entree vormt van de Old Library - als er nog academische heiligdommen bestaan in de moderne tijd dan is deze zaal van Oxfords meest prestigieuze College er beslist één van. In tegenstelling tot wat de naam doet vermoeden, herbergt deze zaal geen metershoge boekenkasten met rijen massieve, eeuwenoude boekdelen. Wel zijn aanwezig zo'n dertig studenten, geschaard aan een enorme grote (eike)houten tafel waarover een biljartgroen laken ligt.

Het is de laatste week van het voorjaarsseizoen en het college van vandaag is dan ook het laatste van dit jaar. Twaalf weken lang hebben de dertig studenten hier het thema "gelijkheid" op zijn filosofische merites onderzocht, onder leiding van maar liefst drie filosofen, die ieder reeds over de nodige reputatie beschikken: de professoren Cohen (Gerry), Parfit en Dworkin. Voor iemand die enigszins vatbaar is voor de charmes van de Groves of Academe lijkt deze ambiance ideale voorwaarden te scheppen voor een hoogstaande uitwisseling van filosofische ideeën. Alle voortekenen wijzen erop dat hier een universitair Symposium op het punt staat te beginnen.

'The greatest blessing fate can give'

De universiteit van Oxford is een van de meest prestigieuze ter wereld. Van Isaiah Berlin, befaamd denker over politiek en filosofie, schijnt de uitspraak te zijn dat na Oxford alleen nog de hemel komt. Een graad behaald in Oxford vormt de beste aanbeveling voor entree tot universiteiten overal elders ter wereld. Een stroom buitenlanders trekt ieder jaar, onder andere om die reden, naar Oxford en probeert zich toegang te verschaffen tot een aantrekkelijk College. Onder deze stroom bevindt zich ook een aanzienlijk contingent Amerikanen, vaak door rijke ouders om snobistische redenen uitgezonden. Omdat niet al deze afgezanten van de Nieuwe Wereld over de vereiste uitnemende intellectuele capaciteiten beschikken, worden hier en daar speciale titels gecreëerd om deze statuszoekers tevreden te kunnen stellen. Tenslotte kent ook Oxford University financiële beslommingen.

De organisatie van de universiteit lijkt op die van een andere vermaarde Britse institutie, Lloyd's of London. Eigenlijk vormt zij alleen een federatie van verder zelfstandige kleine afdelingen, de Colleges. Tussen die Colleges bestaat weer een informele maar des te sterkere hiërarchie. Het dichtst bij de hemel staat All Souls - ook Isaiah Berlin was daar "fellow". De roem van deze zielen, al dan niet reeds afgedaald naar de Hades, straalt af op de middeleeuwse kloosterachtige gebouwen die de representatie in steen vormen van de verschillende College, ieder met hun eigen tuin, Kerk, eetzaal en onderkomens voor studenten en fellows. Zelfs de reeds afgedaalde zielen worden verzorgd, want ik liet mij vertellen dat zich onder de Oxfordse grond behalve riolen en kabels een onvoorstelbaar netwerk van boekenmagazijnen bevindt, de onderaardse opslagplaatsen van de vele bibliotheken die de universiteit rijk is. Ik stel mij voor dat de zielen in Dantes Limbo barsten van jalouzie.

'So fair the game'

"Tom is blind; Dick is cured; Harry is half-blind. Tom is cured; Dick is half-blind; Harry is blind." Vraag: wanneer is het grootste gewogen verlies zo klein mogelijk gemaakt, oftewel: wanneer is "minimax weighted loss" bereikt? Professor Parfit, fellow van All Souls, heeft er even over gedaan om op gang te komen maar nu lijkt zijn stream of consciousness ook niet meer te stuiten. In een duizelingwekkende vaart lepelt hij voorbeelden op als het hierboven geciteerde, in een poging een betrouwbare formule voor een gelijkheidsprincipe op te stellen. Wie wel eens een blik heeft geworpen in Parfits boek *Reasons and Persons* kan zich de mis-enscène ongeveer voorstellen. De argumentatiedichtheid van Parfits betogen breekt alle records. De professor doet mij nog het meest denken aan een eenarmige bandiet, een machine die in razende vaart alle mogelijke combinaties uitprobeert en er vervolgens eentje uitspuugt, om onmiddellijk daarna aan de volgende ronde te beginnen.

Ik probeer over zo'n voorbeeld na te denken, maar daarvoor ligt het tempo te hoog, Parfit is alweer drie analyses verder. "Case 3: (1) Jack gets two years; Jill gets one year. (2) Jack gets forty years; Jill dies now." De formules doen mij intussen steeds meer denken aan heksenspreuken, bezweringen die worden uitgesproken om boze geesten te verjagen of juist op te roepen. Hekserij mag per slot ook tot de eerbiedwaardige Engelse tradities worden gerekend. Het lijkt mij dat Michel de Montaigne gelijk had toen hij de mogelijkheid van hekserij niet verwierp, maar wel de vervolging ervan. Deze overtuiging berustte vooral op epistemologische gronden; volgens hem was er toch geen procedure denkbaar die heksen van andere mensen zou kunnen onderscheiden. Het meet- en rekenwerk van professor Parfit doet vooralsnog vermoeden dat hij nog wel hoop koestert ooit te stuiten op een spreuk der wijzen.

'To the musical groves and the cool shady fountains'

Naast de wetenschappen beoefent men aan zichzelf respecterende universiteiten ook nadrukkelijk de kunsten, in de beste traditie van de artes liberales. Bij de andere templum salomonis van Engeland, Cambridge University, bezoek ik op een zaterdagavond een uitvoering van werken van Händel, Bach en Purcell, uiteraard in een van de vele kerkgebouwen die Cambridge en Oxford herbergen. Van Purcell staat op het programma de opera "Dido and Aeneas", ooit bestemd om te worden uitgevoerd in een Engelse meisjesschool en nu geheel en al in stijl uitgevoerd door de Magdalene Music Society van het gelijknamige College, in vroeger tijden uitsluitend voor vrouwen toegankelijk.

De romance tussen de uit verwoest Troje gevluchte Aeneas en koningin Dido van Carthago wordt wreed verstoord door de tussenkomst van heksen. Aeneas meent dat hem een goddelijk bevel is gegeven om te vertrekken en volgt het voorbeeld dat Agamemnon zeventien jaar eerder gaf. Later bedenkt hij zich, maar zulke wankelmoedigheid stelt Dido niet op prijs. Aeneas vertrekt en Dido houdt de eer aan zichzelf.

Na afloop van het drama wordt al evenzeer in stijl "strawberries, cream and sparkling wine" geserveerd, tot tevredenheid van de bezoekende Hollander inbegrepen bij de toegangsprijs. Enkele kerken verderop ontvangt de beroemde natuurkundige Stephen Hawking die avond een eredoctoraat, en weer wat verderop begint iets wat volgens de Cambridge Evening News het 'greatest ball ever' zal zijn. Overal in Cambridge en Oxford zijn 'parties' en 'balls', om het einde van het academisch jaar te vieren. Wanneer ik af en toe in het gras van een van de Colleges een boek zit te lezen, trekken permanent kleine gezelschappen aan mij voorbij, meestal bestaand uit een dozijn heren in jacket vergezeld van enkele dames in avondjurk. Zij beschikken in de regel over een trolley waarop verversingen worden meegevoerd. Het geheel lijkt zich af te spelen in de negentiende eeuw, zoals je vaak ziet in films, en ik begin de Engelsen te waarden om hun vermogen zo perfect toneel te spelen in het dagelijks leven. Soms denken wij in Nederland dat Engeland goede acteurs heeft, maar die acteurs zijn gewoon goede Engelsen.

'Banish sorrow, banish care'

Het college ratelt voort met het staccato van een telexmachine. Wat nu als we niet Jill nemen maar een miljoen mensen? Heeft Jack dan nog redelijke gronden om zich te beklagen? De intriges van de analytische filosofie zullen voor mij waarschijnlijk altijd een raadsel blijven. Neem nu Bernard Williams, toch ook een nogal analytisch georiënteerd filosoof en tot voor kort hoogleraar in Cambridge, die als motto voor zijn laatste boek opeens een uitspraak van Camus citeert: "quand on n'a pas de caractère, il faut bien se donner une méthode". Is dit Engelse ironie? Ik tast in het duister.

"Jack dies now, Jill gets ten years." De strekking van het betoog lijkt te zijn dat het niet uitmaakt of we Jill nemen of een miljoen naamloze burgers. De hoogtijdagen van het utilisme zijn kennelijk voorbij, it falls to our lot to be intuitionist. Het lot van de fruitmachine lijkt mij hiermee ook bezegeld. Mijn verwarring bereikt een nieuw hoogtepunt wanneer Parfit, na een collegiale interventie van Cohen, aan zijn gehoor Aristoteles voorhoudt die aanraade om niet preciezer te willen zijn dan het onderwerp vereist. Ik mis weer enkele voorbeelden omdat ik mij probeer voor te stellen hoe het Aristoteles, dit horende, te moede zal zijn in het Limbo.

De professoren worden het eens over de stelling dat in de meeste praktische gevallen er meerdere in ethisch opzicht aanvaardbare oplossingen zullen zijn en dat de beproefde methodes wat de keuze hiertussen betreft geen respijt meer zullen bieden. Is het onder deze omstandigheden nog zinvol om verder te delibereren? Dworkin meent van niet, Parfit en Cohen van wel. Volgens de laatste twee kan weliswaar logischerwijs slechts één oplossing worden gekozen en is deze keuze wezenlijk arbitrair, maar toch doet men er volgens hen goed aan zich voortdurend de kwellende vraag te stellen ("to agonize") of een andere keuze niet beter zou zijn geweest. Dworkin meent dat dit ethische plussen en minnen mosterd na de maaltijd is en beter achterwege kan blijven, om de heldere reden dat je dan tenminste tijd wint en in die gewonnen tijd andere nuttige dingen kunt doen.

Dit standpunt doet mij wel sympathiek aan. Een aanbeveling om je zorgen te maken lijkt mij daarentegen verdacht, dat is meer iets voor politici. De Nederlandse grondwet bijvoorbeeld noemt de werkgelegenheid 'voorwerp van zorg van de regering'; het onderwijs is zelfs 'voorwerp van de aanhoudende zorg'. Zich zorgen maken en utilistische berekeningen maken, dat lijkt mij bij uitstek de taak van de politiek. Ethiek zou toch over iets anders moeten gaan. Ik twijfel, maar het zaaian van twijfel lijkt niet de bedoeling van de colleges te zijn. In ieder geval is daar geen tijd voor, want we zijn nog lang niet bij case thirteen van de hand-out, "Jack is blind and arthritic; one million are blind." Eerlijk gezegd weet ik niet hoeveel mensen er in werkelijkheid blind zijn of arthritis hebben, maar ik vermoed dat de professor dat ook niet weet.

'In our deep vaulted cell'

Oxford, stad van dromende torenspitsen, zegt de folder van het toeristenbureau. En van ijverige wetenschappers natuurlijk. De serieuze geleerden van Oxford werken hard, daarover bestaat geen twijfel, hoewel het goed gebruik lijkt te zijn om hiervan zo weinig mogelijk te laten merken. De kunst is om schijnbaar ontspannen rond te hangen en vooral veel alcohol te nuttigen - in het bijzonder port is erg populair onder de fellows - maar toch ergens in de tussentijd als een bezetene te lezen en te schrijven.

Alweer zet dit fenomeen mij aan het denken over de Engelse beheersing van de toneelkunst. Engelsen en Engelse gewoontes lijken mij intussen al even ondoor-

grondelijk als bijvoorbeeld de Chinese of Japanse cultuur. Hier in Engeland leeft nog de kunst van het verbergen, de kunst om in het openbare leven eenvoudig een rol te spelen. De academische cultuur lijkt sterk conformistisch: de wereld binnen het College is klein, ieders leven lijkt op elkaar, de sociale controle is enorm en de informele hiërarchie nadrukkelijk aanwezig. Toch herbergen de Colleges onmiskenbaar vele excentriekelingen, dat laat de geschiedenis moeiteloos zien.

Oxford koestert het beeld dat zij toegang kan bieden tot academische mysteriën die andere universiteiten niet kunnen openbaren. De middeleeuwse huisvesting van de Colleges versterkt de idee dat wetenschap hier de vervulling betekent van een heilige opdracht. Als een sfinx bewaakt de universiteit haar geheim, een geheim waarvan nieman kan weten of het wel echt bestaat. Over het mysterie schreef Wittgenstein, een van de beroemdste fellows van Cambridge, eenvoudig: "het toont zich."

'Great minds against themselves conspire'

De numerologie van Parfit komt na twee uur tot een eind. De gedachte aan een vernuftig mechaniek, zoals een fruitmachine of misschien een telraam, kan ik maar niet van mij afzetten. Ik vraag mij af of zich wellicht een analytisch mysterie aan mij heeft getoond zonder dat ik dit heb opgemerkt. Misschien ligt aan de onbegrijpelijke voorbeelden een verblindende eenvoud ten grondslag. Maar dit inzicht in de eenvoud der dingen is niet weggelegd voor iedere Tom, Dick and Harry.

Een paar dagen later, in het kerkje in Cambridge, loopt de uitvoering van Dido and Aeneas ten einde. Aeneas heeft net berouw getoond en besloten toch maar de goden te trotseren en bij Dido te blijven. Koningin Dido echter maakt korte metten met dit gedraai en stuurt hem terug de zee op. Het koor zet nu het laatste stasimon in: "Great minds against themselves conspire". I say, I say.